

LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG

HLAHLobo YA MAKGAOLAKGANG

SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO PHAHAMENG
(Pampiri ya Bobedi)

NAKO: Dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO

- Pampiri ena e na le dikarolo tse hlano, e leng A, B, C, D le E.
- Araba dipotso tse PEDI feela ho tswa dibukeng tse PEDI tseo o ithutileng tsona.
- Ngola ka makgethe le ka Sesotho se hlwahlwa.

KAROLO YA A
THOTHOKISO

POTSO 1

Tlhaka ya Basotho – P.T.P.K. Maboea

Bala dithothokiso tse latelang o nto araba dipotso

Qotso A

Moleleki wa mmakgonthe

O ke o amohele matla le mahlohonolo,
Mpho ya bohlokwa badimong beno,
Ba bohlang tholwana ka thahasello,
Boroko ba robala bo kgutsitseng,
Hlomisa ba tharie ntsho kwebe,
Ho bona e be tlhaka ya nnete,
Thuto e be kwakwa ya ho hapa sera.

5

Tau e besang mollo e o ore,
Ha tse ding di sitwa ho o ora,
Senatlhadi se bonatla ba tsebo,
Tjantjella ke hona pheong sa hao,
Moleleki, moleleka la bonkantjana,
O sephankgahadi sa mmakgonthe,
Hola, re holele Mohlomi wa Thesele.

10

- 1.1 Sethothokisi se kgothaletsa ya rokwang hore a amohele mahlohonolo. Ke mahlohonolo a eng?

(2)

Phetla

- 1.2 Moleleki o hlalosewa e le mosebeleletsi wa setjhaba. Tshehetsa polelo ena ka tse PEDI feela tseo a di entseng. (4)
- 1.3 Qolla poeletsamodumo e moleng wa bone. (2)
- 1.4 Bolela sekopuo se sebedisitsweng moleng wa 8. (2)
- 1.5 Ho bolelwang ka **ba thari e ntsho**? (2)
- 1.6 Hlalosa se bolelwang moleng wa bosupa. (2)
- 1.7 Moleng wa 11 ho sebedisitswe tlohelu. Qolla lentswe leo mme o le qetelle. (2)
- 1.8 Fana ka nomoro ya mola moo ho nang le mekgabiso e latelang.
- 1.8.1 Sejura / Kgefutso
- 1.8.2 Phetapheto ya mantswa. (6)
- 1.8.3 Lentswemamarane
- 1.9 Lebitso la Moleleki le amana jwang le mesebetsi ya monga lona. (2)

Kajeno ke kajeno

Enwa mmopi o letsoho bo!
Tsa hae dintho o di hlophisitse,
Karohanyo ya bosiu le motsheare 3
Ke ha e tswala phetoho ya nako;
E taolong ya hae nako, o a e kganna,
Ha e kgutlele morao, e ya pele, 6
Ha e kgelohe ka thato ya motho,
Kajeno ke kajeno, ha se maobane,
Ha se maoba, isao kapa ngwahola, 9
Kajeno ke kajeno.

- 1.10 Sethothokisi se bolelang ha se re Mmopi o letshoho? (2)
- 1.11 Bolela mekgabiso o moleng wa boraro. (2)
- 1.12 Tatellano ya mantswa moleng wa bohloko ha se e tlwaelehileng. Na mekgabiso ona o bitswang? Kgetha e nepahetseng.
- (a) Apostrofi
- (b) Anastrofi (2)
- 1.13 Fana ka lebitso la mekgabiso o moleng wa borobedi. (2)
- 1.14 Bolela lebitso la phetapheto e moleng wa 10. (2)

1.15 Ka mantswe a hao akaretsa molaetsa wa Thothokiso ena. (4)

1.16 “Ngwahola” e bolela eng? (2)

MATSHWAO A KAROLO YA A: [40]

**KAROLO YA B
TSHWANTSHISO**

POTSO 2

Leru le Lefubedu – T.W.D. Mohapi

Bala qotso o nto araba dipotso

Qotso A

Pono ya pele

Setjhaba se bokane

Makwanyane : Tsie lala! Tsie lala bana ba Thesele!
Re kopa kgutso morena Moshweshwe ha a adingwe ditsebe...

Moshweshwe : Setjhaba sa Mokgatjhabe, bana ba thari e ntsho, bana ba kgotso. E se e le nako jwale ke ngongorehile, empa ke bua ke thabile hore nka qalella ho robala ha monate. Ka dinako tsa mahlonko ke ne ketshwenyehile moyeng ke tlallane, ke ne ke lala ke shebile bosiu bohle, ke sa bo hlothe. Jwale re phekotse ntwā, ho busa kgotso, ho busa nala. (*Setjhaba sa hoa, sa mo hlaba ka ditlatse*)

2.1 Hlalosa tsela eo Moshweshwe a ileng a phekola ntwā eo ho buuwang ka yona qotsong e ka hodimo. (2)

2.2 Mohlodi wa diqabang pakeng tsa Basotho le Manyesemane e ne e le ofe? Fana ka mabaka a MABEDI. (4)

2.3 Fana ka mathata a neng a baka hore Moshweshwe a dule a ngongorehile moyeng. Itshetlehe hodima batho ba latelang. Casalis, Marenana, Majara le dingaka. 2x4=(8)

2.4 Setjhaba sa Moshweshwe se bontsha tlhompho jwang ho morena wa sona? (2)

2.5 Na Makwanyane o ne a na le botshepehi ho Moshweshwe? Fana ka lebaka. (3)

Qotso B

Moshweshwe	: Moruti, ha esale e le rona Basotho ntwā re sa e rate. Re dutse mona Lesotho ka kgotso ho se ntwā tse mpe hakaalo. Re ke ke ra dula feela re lebella ha kgotso e senyeha.
Casalis	: Ke tlisitswe ke yona kgotso eo. Ho ka ba jwang ha o ka saena le Maburu. Ke bona ho ka ba molemo ha o ne o ka ba tlamella ho dula kgotsong e le hore ba se ke ba o hlola. Batho bano ba na le dibetsa tse bohale jwalo ka ha o se o bone dintweng tse fetileng. Ke kopa hore o ithapele morena o mpe o saene le Pretorius ntwā e fele.

- 2.6 Bolela karolo e bapetsweng ke Casalis ho tlisetsa Basotho kgotso, tse tshehetsang polelo ena. (4)
- 2.7 Lebakabaka le neng le etsa hore ditumellano pakeng tsa Basotho le Maburu di se ke tsa ananelwa ke lefe? (2)
- 2.8 Se neng se etsa hore Basotha ba hlolwe ha bonolo ke Maburu dintweng ke sefe? (2)
- 2.9 Kamano pakeng tsa Maburu le Pretorius ke efe? (2)
- 2.10 **Casalis ke mao le ntlha di pedi.** Ananela polelo ena. (2)
- 2.11 Fana ka lebaka le neng le etsa hore Moshweshwe a se dumele ho kolobetswa. (2)
- 2.12 Moshweshwe ke motho ya sa rateng ntwā. Fana ka ntlha tse PEDI tse bukeng, tse tshehetsang mohopolo ona. (4)
- 2.13 Kgotso e tlile jwang Lesotho? (2)
- 2.14 Mosebetsi wa Casalis e ne e le eng? (1)

MATSHWAO A KAROLO YA B: [40]

KAROLO YA C
PADI

POTSO 3

Mehaladitwe ha e eketheha – T. Mafata

Bala diqotso o nto araba dipotso

Qotso A

Ba utlwa a re, “Mofifi, ke saletswe ke matla a fokolang a lekaneng hore ke o jwetse ntho di se kae feela; ka hona o mmamedisise. Ke o siya kalosong ya lelapa lena labo rona. O sale o hodisetsa Kgama le Theko tseleng eo nna le wena re e boneng e le molemo. Boleng ba rona bo a babatseha, mme bo ka ba toma le ho feta ha re ka ra bo noka ka bohlalefi ba thuto ya sekolo. Empa jwale bohlalefi ba thuto ha se ka mehla bo re fuparetseng tse ntle feela. Bo phuthetse esita le tse mpe, ho latela semelo sa boleng ba rona. Ka hona o se kgathale matla ho tebisa metso ya bona nthong tsa boleng, ha ba ntse ba tswela pele ka tsa bohlalefi. Ba rute hore ba hlwaye tse ntle ka hara tse mpe tsa Mohlakeng” Yaba o kgathala matla, o fellwa ke mokoka wa ho tswela pele.

- 3.1 Mafikeng o maemong a fokolang, ha a na tshepo ya hore o tla kgona ho hodisa bana ba hae. Hlalosa hore sena se bakilwe ke eng? (3)
- 3.2 Ke dife tsela tse pedi tsa boikarabelo tseo sebui se neng se rata hore bana ba hole ka tsona? (3)
- 3.3 Baahi ba Mohlakeng ba ne ba ratana mme ba tshehetsana haholo. Hlahisa mabaka a MABEDI a bontshang sena. (4)
- 3.4 Ebe Mofifi o ile a atleha ho hodisa Kgama le Theko ka tsela eo moholwane wa hae a neng a lakaditse ka yona? Hlalosa ka botlalo. (4)
- 3.5 Bontsha maikutlo a Mafikeng malebana le tse latelang.
- 3.5.1 Thuto (2)
- 3.5.2 Setso (2)
- 3.5.3 Kgodiso ya banana (2)
- 3.6 **Meharo e ka kenya motho tsietsing.** Hlalosa polelo ena o itshetlehlile hodima ditaba tsa Mafikeng. (2)
- 3.7 Lepato la Mafikeng e bile la moetlo wa Sesotho. Ketso ena e fapane jwang le lepatso la kajeno? Hlalosa ka botlalo. (4)

Qotso B

Mosuwe Paobsi a mo atamela ka tsela e bontshang lerato la botswadi. A buisana le yena halelele ka dineho tsa mefutafuta tseo a nang le tsona thutong ka kakaretso; a mo kgothaletsa ho sebetsa ka thata le ho lebala ka dintho tsa masawana. Yaba o mo teela mohlala ka Dibakiso, a re ke bo bong ba masawana a mo sitisang ho sebetsa hantle sekolong. Le teng a ya lolololo tabeng ena mme a sa phetse ho re a lebale ka ngwanana enwa.

- 3.8 Bolela se neng se baka hore Kgama a sebetse hampe dithutong tsa hae. (2)
- 3.9 Baphetwa ba latelang ba reilwe mabitso a tsamelanang le botho ba bona. Hlalosa semelo sa bona ho bontsha botho bona.
- 3.9.1 Sentebeleng (3)
- 3.9.2 Dibakiso (3)
- 3.10 Matitjhere a Santa Peterose a bontsha kgahlamelo e matla ya bokresete. Fana ka ketso tse PEDI ho tshehetsa polelo ena. (2)
- 3.11 Bontsha tsela eo mesuwe ya Santa Peterose e bontshitseng tshehetso ho Kgama dithutong tsa hae ha a ne a le mathateng. (2)
- 3.12 Hlahisa mathata ao re shebaneng le ona kajeno a bakilweng ke ho nyatsa mekgwa le meetlo ya kgale. Tshetleha karabo ya hao hodima meaparo le boitshwaro ba Sentebaleng. Fana ka ntlha tse PEDI feela. (2)

MATSHWAO A KAROLO YA C: [40]

KAROLO YA D
DITSHOMO LE TSA SETSO

POTSO 4

Bokgeleke ba Basotho – R. Moeketsi

- 4.1 Tshomo di etswa neng? ke bo mang? (4)
- 4.2 Bolela mesebetsi e meraro feela ya ditshomo baneng. (6)
- 4.3 Lebahanya maele a ho A le ditlhaloso tse ho B.

A	B
4.3.1 Kotlo sa monna ke leralla.	(a) Banna ha ba ntsha metsi ba furalla feela.
4.3.2 Motshehafuma o a ipiletsa	(b) O seke wa tsheha motho ha a le tsietsing hobane ka moso e ka nna ya ba wena.
4.3.3 Kgomo, boela hae o hodile.	(c) Ngwana ya hodisitsweng hantle ke ya thabelang ho rongwa.
4.3.4 Matlo a matle diotlwana	(d) Ho kgothaletswa metswalle ya kgale ho boelana.
4.3.5 Mafura a ngwana ke ho rongwa	(e) Batho ka nako e nngwe ba bonahala ba le batle ka ntle athe ka hare ha ba a loka.

2x5=(10)

- 4.4 Ngola maelana a hlaloswang ke dipolelo tse latelang.

- 4.4.1 Ho ikonka
- 4.4.2 Ho nahanisisa taba
- 4.4.3 Ho se tsotelle
- 4.4.4 Ho shwa ka bongata
- 4.4.5 Ho sebetsa ka matla.

1x5=(5)

4.5 Badisisa thoko ena ya makolwane o nto araba dipotso

Malefetsane e motshwana, Letisa,
Kgaitsemi ya Sebina le Mpinane,
Pakeng tsa Senqu le Senqunyane
A fumana basadi ba batsetse ba kgiba;
Ho le bale, ho le ditsweiane,
Ho le mathisa, ho le maqhekwana;
Masea a bona a dutse a lla,
A lla sa mmokotsane sello,
A lla maleme a a lepeleditse.
A tlalwa ke pelo ngwana boMpinane,
A tlalwa ke pelo a seka meokgo.
A itahlela ka hara ditsweiane,
A itahlela a sa itheke morwalo.

- 4.5.1 Hobaneng makolwane a ithea mabitso? (1)
- 4.5.2 Dithoko tse ka hodimo di jere thuto efe ho bamamedi? (1)
- 4.5.3 Hlalosa se bolelang ke mantswe a latelang:
- (a) Ditsweiane (2)
- (b) Mathisa (2)
- (c) Bale (2)
- 4.5.4 Fana ka molaetsa o le mong feela, o atisang ho ba teng dithokong tsa makolwane. (2)
- 4.6 Lebitso lena: **Selotho** le bolelang? (1)
- 4.7 Fana ka ditlhaloso tsa dilothe tse latelang.
- 4.7.1 Kgele, ka batla ke wela!
- 4.7.2 Phate di a lekana. (4)

MATSHWAO A KAROLO YA D: [40]

KAROLO YA E
MOQOQO

POTSO 5

Pelong ya ka – S.M. Mofokeng

Bala diqotso o nto araba dipotso

Qotso A

'Oho titjhere, ka nnete ngwana ka o se ke wa bonaha re se re le tjena, re ne re le batho matsatsing a rona. Re ne re le bahlankana le barwetsana ba phelang. Enwa mmao o se ke wa bona ha a le tjena, e ne e le thope e tshehlana, eo bahlankana ba neng ba sa ipatle ke yona. Le mohlake ilo mo fereha metswalle e meng ya ka e ne e re ke mpa ke ilo itshenyetsa nako feela, ke tla mo reng motho ya seng a terebehile ke ho nna a ferehuwa mehla ena ke bahlankana! (*Mona mosadimoholo a bososela.*) Le ha a bososela tjena ho ne ho le jwalo matsatsing ano. Tjhee, re be re phehisane ka nnete, titjhere, ho bile ho le bahlankana ba bang bao re neng re hotse kaofela.

- 5.1 Ho terebeha ho bolela eng? (2)
- 5.2 Lerato la monnamoholo ho mofumahadi wa hae ke le matla. Tiisa taba ena o itshetlehile moqoqong ona. (3)
- 5.3 Ke sefe se tlisang tlhonomo ho ntemoholo moqoqong ona wa hae? (2)
- 5.4 Ke hobaneng ha mohopolo wa karohano o tliwang ke lefu o se monate ho maqheku ana? (2)
- 5.5 Ke hobaneng ha manyalo a kajeno a sa tiye jwalo ka a kgale? (3)
- 5.6 Se bontshang hore maqheku ana ha a ya hlokomelwa hantle ke bana ba bona ke sefe? (2)
- 5.7 Ebe ke dintho dife tse THARO tsa bohlokwa tse ka thabisang maqheku a rona? (6)

Qotso B

Ke eng ena eo batho ba bangata ba phelang hantle ba e tshabang, esita le ba kulang hanyenyane feela? Ke eng ena e kang e hohela ba kulang haholo, mmeleng le moyeng? E, hoba le ba kulang moyeng ha ba rate ho tshwenngwa, ba rata ho itulela ba le bang feela, ba rata bonnotshing, felleng!

- 5.8 Bolela mabaka a MABEDI a etsang hore motho ya kulang hanyane a tshabe ho robala. (4)
- 5.9 Ke hobaneng ha o tshwenyehile maikutlong o hloka ho ba boinotshing? Hlalosa ha kgutshwanyana ho ya ka maikutlo a mongodi. Fana ka tse THARO. (6)
- 5.10 Ke hobaneng ha mongodi a re lefatshe ke seipone? (2)
- 5.11 Fana ka lebaka le etsang hore motho ya makgatheng a lefu a hloke kgutso. (2)
- 5.12 Ke dife dintho tsa bohlokwa tse PEDI tseo o ka di etsetsang motho ya kulelang lefu? (4)
- 5.13 Mongodi o re kgotso ya motho ya nnete e ho kae? (2)

MATSHWAO A KAROLO YA E: [40]

MATSHWAO KAOFELA: 80